

APROPÓ

Falvai Mátyás

AKCENTUS NÉLKÜL

Csemegézés az új magyar krimiből

Történt valami a magyar krimi háza táján az utóbbi időben. Kezd a figyelem és a megbecsülés tárgyává válni. Vétkes túlzás lenne ugyan azt állítani, hogy a magyar bűnügyi regényirodalom a nem létezőből vált létezővé, hiszen százával jelentek meg csak az elmúlt évtizedben filléres ponyvák, ám pont ezek a minden különösebb igényességet nélkülöző kiadványok tehetnek arról, hogy az egész műfajt valahogy finnyásan félretoljuk villánnal a tányér szélére. Magyarországon a krimi mint irodalmi műfaj évtizedeken keresztül egyet jelentett a műgond forszírozása nélkül megírt és kiadott, szórakoztató bűnügyi történetekkel. Ha születtek is remek alkotások, a zsáner stigmája sújtotta őket, olvasásuk szégyellnivaló élvezet maradt.¹ Erre jön egy titokzatos vidéki matematikatanár, és hirtelen mindenki az új magyar noirról kezd beszélni. Ezzel szinte egy időben jelenik meg egy Magyarországon élő brit újságíró első fikciós műve, amely mintha az említett szerző noir krimijeit írná újra 21. századi környezetbe helyezve, majd felvillan a jó öreg Agatha Christie-féle, könnyedebb, inkább rejtélyközpontú vonulat gyermeke is a Monarchia legszebb éveibe ágyazva. Nevezetesen: Kondor Vilmos eddig háromkötetes Budapest-sorozatáról beszélünk (*Budapest noir*, *Bűnös Budapest*, *A budapesti kém*), Adam LeBor *Budapest protokolljáról*

1 Ehhez a témához (is) adalékokkal szolgál Varga Bálint *Magándetektívek* című munkája, melyet ajánlunk szíves tanulmányozásra (Agave Könyvek, Budapest, 2005).

és Baráth Katalin krimijéről, *A fekete zongoráról*. És mindez két év leforgása alatt történik, ugyanannál a kiadónál. Ez tehát jelen írás apropója.

Krimi-reneszánsz és kiadói politika, avagy pop- kontra magas-

Mindenekelőtt méltatnunk kell az Agave Könyvek kiadói munkáját, úgy gondolom ugyanis, Kondor műve nem válhatott volna ekkora sikerré, és nem vétetett volna ilyen komolyan a kritikai recepció részéről, ha a kiadó nem vágja előtte machetével az utat. Az egyértelműen angol-amerikai szórakoztató irodalomra szakosodott, viszonylag fiatal kiadó olyan piaci rést talált, amelynek létezése is skandalum, ugyanakkor teljesen érthető a kissé elitista magyar irodalomkritikai hozzáállás és annak igenis direkt piacalakító hatása ismeretében. Vagyis: több évtizede megcsontosodott szemlélet ellenében érvel, aki tagadja az irodalmi művek végletes kétosztatóságát. Hogy márpedig nem csak magaskultúra és popkultúra van, és hogy a magaskultúra nem feltétlenül szólítja meg az embereket, a popkultúra pedig nem feltétlenül egyenlő a silánnyal. Ezek a határvonalak főként angolszász területen sokkal átjárhatóbbak, képlékenyebbek. Amerikai kiadók képesek úgy tálalni érinthetetlen klasszikusokat, hogy a bestsellerekre alkalmazott marketingstratégiákkal egyszerűen eladják az olvasónak, aki aztán otthon, a könyv fölött egyszerre érzi magát becsapva, hiszen amit kapott, némileg többet kíván tőle, mint amit megszokott, és meglepve, hogy lám, azért ez is milyen jó. Ugyanez a kiadói hozzáállás sajnos visszafelé is elsülhet, hiszen a komoly irodalmi művekre utaló, azok eladására jellemző kommunikációs elemek használatával akár felszínes lektűrökkel kapcsolatban keltheti a remekmű képzetét; így történhet meg, hogy szegény agyonszidott Coelhót sokan (meglepően nagy számban még olvasott, művelt emberek is) a közép- és dél-amerikai irodalom Márquez, Carpentier, Llosa és Borges nevével fémjelzett nagy csapatába helyeznék. Valami mégis elismerésre méltó az angol-amerikai könyvkiadásnak ebben a marketingközpontú felfogásában, nevezetesen az, hogy egyfelől a jót is ugyanúgy el akarja adni, mint a kevésbé jót, és el is adja, másfelől pedig nem erőszakolja rá már maga a kiadó a jövőbeni recepcióra a különböző preformált skatulyákat. A címkézést és az értékítéletet a kritikára és az olvasói véleményekre bízta. És bár lehet, hogy ez a rendszer sok bizonytalanságot rejt magában, szemmel láthatólag működik jó néhány évtizede.

Mindez persze maga után von egyfajta engedékenységet a szakmai kritika részéről is, ám ez elsősorban nem értékbeli engedékenység, hanem műfaji. A magyar művészeti gondolkodásban az, amit a zsáner- előtaggal illetünk, egyenlő a kommersszel. Ez például Amerikában nincs így. Ahogy Aragon zsenír nélkül nevezte a 20. század egyik legnagyobb írójának Dashiell Hammett-tet, úgy sokan vélik akként, hogy az amerikai hard-boiled krimi nagy öregje komoly többletértéket mutat fel a krimi ponyvairodalmi szintű szerzőihez képest. Az amerikai irodalom kanonizált részeként tekintenek Hammett írásművészetére, akinek ez az irodalomtörténeti rangja (legalábbis angolszász területen) presztízst adott a krimi zsánerének. És valóban, nagyon nehéz a *Véres aratás*, *Az üveggulcs* és a *Máltai sólyom* íróját egyszerű ponyvaszerzőnek titulálni. Ahogy utódját, James Ellroyt is (többek között az *L. A. Confidential*, magyarul: *Szigorúan bizalmas* szerzőjét), aki saját magát a hard-boiled krimi Tolsztoja-ként aposztrofálta, bajosan minősíthetnénk pusztán felszínes szöveggyárosnak. Fontos azonban, hogy a zsáner irodalmi presztízisének megléte nem ad felmentést bizonyos minőségi elvárások alól. Attól, hogy valaki például a kemény krimi szabályait pedáns módon, mesterien alkalmazza, az adott szöveg még nem részesülhet automatikusan a nagy műveknek kijáró tiszteletben. Ezt az evidenciaszerű megállapítást azért kell megtennünk, mert Kondor Vilmos esetében éppen az a kérdés, hogy a klaszikus kemény krimi (majd a régimódi kémregény) műfaji elemeit biztos kézzel felrajzoló, struktúráit, dinamikáját jól mozgató, kliséit ízléssel felhasználó és újraértelmező Kondor megérdemli-e, hogy az igazán nagyok között emlegessük, vagy a körülötte kialakult élénk – és javarészt pozitív hangvétellű – kritikai diskurzus csak a szakma afölötti lelkesedésének tudható-e be, hogy valaki végre tud úgy rendes bűnregényt írni, hogy az nem olyan, mintha krimi lenne, hanem tényleg az. Ahogy Bárány Tibor fogalmaz: „Nem csupán eljátssza, hogy regényével betölt egy kétségkívül létező irodalomtörténeti űrt, hanem valóban megpróbálja visszamenőleg megteremtteni a magyar nyelvű hard-boiled detektívregény műfaját.”²

Ezt a méricskélést persze feleslegesnek is tarthatnánk; mondhatnánk, hogy kit érdekel, hogy a dichotóm magyar rendszeren belül melyik tartományba, a kommerszébe vagy az artisztikuséba esik-e, hogy valóban felmutat-e bizonyos szépirodalmi értékeket vagy csak ügyesen blöfföl.

2 BÁRÁNY Tibor, *Visszajátszás – Kondor Vilmos: Budapest noir*, Magyar Narancs, 2008/23.

Kérdés, hogy kell-e még mindig, ezredszerre is a pop- és a magaskultúra vélt vagy valós szembenállásáról beszélni. Mégis úgy gondolom, ha olyan irodalmi jelenséget tapasztalunk, amely a hazai recepció konzervatív ágának felfogása szerint a kommersz kategóriájába esik, de a szakmai kritika mégis kitüntetett figyelemmel övezi, az sok kérdést vet fel. Valóban szépirodalmi szinten teremtette meg Kondor a magyar noirt? Akik dicsérik, vajon a magyar palettáról fájón hiányzó zsáner megjelenése fölött érzett örömtől megittasulva dicsérik? Akik kritizálják, vajon elitizmusból marasztalják el? Netán az a körülmény, hogy még a húzónévnek számító szépirodalmi nagyágyúk régóta várt, jól beharangozott művei körül kialakuló érdeklődést is meghazudtolóan, mennyiségileg és intenzitását tekintve is nagy kritikai visszhang kíséri Kondor műveit, a kritikai gondolkodás üdvös elmozdulását indikálja a primitív kétosztatúság talajáról a differenciáltabb gondolkodás felé? Akárhogy is, magát a szerzőt is foglalkoztatja, mi több, irritálja a kérdés, ami kiderül (nem túl számos és kizárólag e-mailen adott) interjúinak egyikéből, amelyben megszokott határozott (hovatovább arrogáns) modorában fejti ki véleményét a kérdésről: „A populáris azt jelenti, hogy népszerű. A népszerű azt jelenti, hogy sokan megveszik. Ami nem irodalomtörténeti kategória – gondolom, bár maguk az irodalmárok, nem én –, hanem üzleti, ergo sem a maguk kérdésének, sem a JAK beszélgetésén³ elhangzottaknak sincs értelme. Az a helyzet – ha már így rákérdeztek –, hogy a magyar irodalomtörténészek olyasmiről vitatkoznak, amiről nincs értelme vitatkozni. A sikerrel nem lehet vitatkozni, ahogy a sikertelenséggel sem. Nem lehet vitatkozni azzal, hogy Dragomán György könyvét huszonakárhány országba adták el. Ahogy azzal sem, hogy a mai magyar irodalmi élet tele van olyan önjelölt lánglelkű poétákkal, akiknek tíz könyvéből sem adtak el összesen annyit, mint *A fehérek királyából*. Számomra az érdekes kérdés az, hogy miért lett sikeres Dragomán György külföldön. Az a kérdés, hogy miért lelkendezik a *The New York Times* Vámos Miklósról. És nem az, hogy most akkor ez magas irodalom-e vagy alacsony. Sámli kérdése az egész. Aki magasan van irodalmilag, az szálljon le a sámliáról, és talán eladhat pár könyvet, aki meg nem tudja, mit csináljon az alacsony irodalommal keresett pénzével, álljon fel a sámli lóra, és az irodalomtörténészek bizonyára roppant izgatottak lesznek.”⁴

3 A JAK *ImPulzus* című kritikai beszélgetéssorozatának szóban forgó részére még történik lentebb utalás. – F. M.

4 BÁRÁNY Tibor – VÁRI György, *Interjú Kondor Vilmossal, a Budapest noir szerzőjével*, Műút 2009016., 88.

De kanyarodjunk vissza a kiadó kérdéséhez. Az Agave az utóbbi évek konzekvens, magas színvonalú munkájával elérte, hogy újra elkezdjünk foglalkozni olyan szerzőkkel, akiket korábban az Albatrosz Könyvek egyetlen színvonalú társaságában olvastunk utoljára, és itt az ideje újra felfedeznünk magunknak. Klasszikus, nagy krimiket, hard-boiled detektívregényeket, kémregényeket publikáltak (többek között Lawrence Block, Dashiell Hammett, Jim Thompson, Richard Stark, John le Carré műveit) megnyerő kiállításban, példaértékű marketing- és PR-munkát állítva minden egyes kötet mellé, és ezzel a munkával megalapoztak egy folyamatosan bővülő, angol-amerikai orientáltságú olvasótábort, amely kizárólag jó ízléssel válogatott regényeket kap a kezébe. Az Agave tehát azon dolgozik, hogy Magyarországon is megadják a krimi oly régóta kívánatos presztízsét, és Kondor már ebbe a formálódó, félkészben megágyazott közegbe érkezik. Mindehhez átgondolt, kidolgozott, az átlagos hazai színvonalat meghaladó arculat és hiba nélküli kommunikáció társult. Érdemes feltenni a kérdést (anélkül, hogy bármilyen irányú választ sugalmazni szeretnénk): vajon e nélkül a gondosság nélkül is agyonbeszél, nagy példányszámban eladott, hat nyelvre lefordított, az angolszász piacon a megjelenés (és a nem alaptalanul remélt siker) küszöbén lévő, megfilmesítés előtt álló anyagról beszélénk-e, vagy a Budapest-regények is elsikkadtak volna a nem túl igényes hazai paperback-kultúra vasútállomás könyvesbódéka kalibrált áradatában?⁵

Hard-boiled, noir, bűnregény, Bogart, Budapest

Már említettük néhányszor a hard-boiled⁶ krimi fogalmát, melyet érdemes valamelyest körvonalazni. A műfaj nehezen meghatározható, mert nagyon sok hatásból gyúratott össze, és elágazásai legalább olyan számosak. Ami közös a hard-boiled (más néven „kemény”) krimikben, az az erkölcsileg teljesen relativizált, mocskos társadalmi környezet, amelyben

5 „A regény utóélete nagyon is intenzív: a megfilmesítés jogára opciós szerződés kötött, Gordon Zsigmond bűnügyi újságíró történetét hamarosan franciául, hollandul, németül, olaszul, lengyelül is olvashatja az európai közönség, valamint jövő tavasszal már az amerikai is, a HarperCollins kiadó jóvoltából.” (RÁCZ I. Péter, *Bűnös Budapest – igazság vagy puszta kitaláció?*, Prae.hu 2009. 05. 07., www.prae.hu/prae/articles.php?id=2027).

6 Az írásmód nem tisztázott, háromféleképpen is találtam rá példát: *hard boiled*, *hard-boiled*, *hard-boiled* (utóbbi a legadekvátabb és leggyakrabban használt variáns).

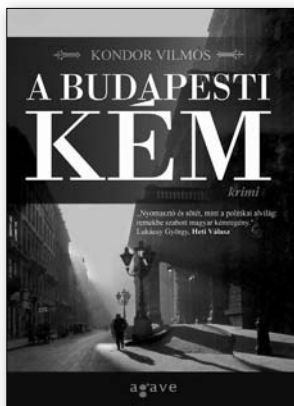
az erkölcsileg szintén nem feddhetetlen főhősnek általában (hol idővel felderített, hogy örökre titokként megőrzött) múltja van, amely morális önértékelését megtépázta ugyan, mégsem irtotta ki belőle a szélsőségesen kiélezett erkölcsi dilemmákban történő helyes döntés képességét. Ezeket a szereplőket az író (vagy nevezzük sorsnak) hajszolja bele ilyen döntéshelyzetekbe; jóllehet a főhős igyekezne kívülállását megőrizni, végül defenzív, hátráló alakból cselekvő, előremozdító tényezővé válik. Közhelyszerűen tipikus foglalkozása rendőr, magánдетektív vagy újságíró, de lehet éppenséggel ügyész is, ügyvéd vagy civil. A szinte rokon értelmű szóként használt noir kifejezés eredetileg a német expresszionizmus (elsősorban a Hollywoodban is jegyzett Lang) kézjegyét is magán viselő, természet-szerűleg fekete-fehér, '40-es évekbeli bűnfilmekre utal, és az ezeknek az alapanyagát képező irodalmi művekre is átragadt. A képileg (és morálisan is) rendkívül kontrasztos, komor, szorongató aurájú filmek (és regények) egy idő után külön klisérendszerből álló filmnyelvet alakítottak ki. A klisészerűséget erősíti, hogy ennek a filmnyelvnek az elemei valóságos kulturális fétisekké váltak (állandó dohányzás és alkoholfogyasztás, elegancia, hidegvér, titokzatos vamp, aki széles karimájú kalapja alól szipkával szívja a cigarettát, a háttérben szinte folyamatosan szóló jazz stb.), és ahogy a noir kifejezés filmes szakzsargonból irodalmi zsánermegjelöléssé vált, úgy Kondor szövege is tükrözi a noir filmek hatását, tehát tulajdonképpen a hard-boiled krimik írott alapanyagából készült filmek hatnak vissza sokszor – ez esetben is – az irodalomra, és persze megint vissza a filmre. Ezért is van az, hogy Gordon Zsigmondot (a Budapest-könyvek zsnaliszta főszereplőjét) nem tudjuk máshogy elképzelni, csak Humphrey Bogartként, kedvesét, Krisztinát pedig ha nem is Garbóként, de legalább Karády Katalinként.⁷ A zsánernek számos (jobb és rosszabb) képviselője akadt, és akad a mai napig is, így például a műfaj egyik úttörője, Kondor első számú inspirációja, Sam Spade karakterének megalkotója, a zseniális Dashiell Hammett,⁸ Hammett követője, Raymond Chandler

7 Mindkét színésznőre történik is utalás (sőt Karády két kötetben meg is jelenik), ami gyakori fogás Kondornál a zsánerre és kultúrtörténetére történő finom reflektálás során.

8 Kondor Vilmos regényeiben több helyütt szerepelnek vendégszövegek, többek között egy egész bekezdésnyi parafrázelt részlet Hammett *Véres aratás* című regényéből. A vendégszöveg terjedelme miatt – vihar egy pohár vízben – ismét felcsapott rövid időre a vendégszövegek problematikussága körüli vita, lásd az idézett Műút-interjú vagy VALUSKA László, *Lopás vagy idézés?*, KönyvesBlog 2008. 08. 25., http://konyves.blog.hu/2008/08/25/lopas_vagy_idezes.

(Philip Marlowe kiötlője), Jonathan Latimer, Mickey Spillane (Mike Hammer atyja), vagy az újabbak közül Elmore Leonard, Jim Thompson vagy éppen a hard-boiled új élő klasszikusa, James Ellroy.

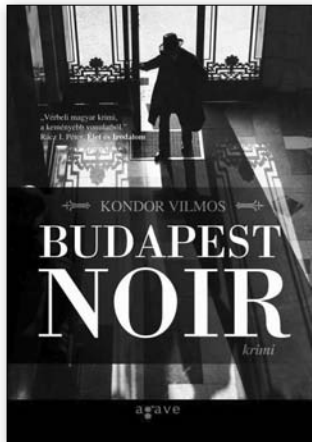
Kondor szemmel láthatólag tökéletesen érti és érzi a noir/hard-boiled lényegét. Eszközeit alaposan feltérképezte, jó struktúrában, a műfaj szabályait messzemenőig szem előtt tartva alkalmazza. Fontos azonban, hogy ezekre a keretekre, műfaji klisékre reflektál is. Hol kiszólásokkal ironizál (a filléres detektívgejnyt olvasó gépírónőre vagy *A budapesti kém*ben Eric Amblerre, a kémregények egyik nagy öregjére való utalással), hol a túlzottan aggályos pontossággal rekonstruált műfajiság kelti az (ön)íronia képzetét – bár meg kell jegyeznünk, volt olyan kritikusa, aki ezt nem szándékolta iróniának, hanem szándékolatlannak és önparódiába hajló újraalkotási kényszernek értékelte.⁹ Ezzel persze nem kell egyet-értenünk, de azt látnunk kell, hogy bármennyire is a regényidő jelenében pozicionálja az elbeszélés vonatkoztatási pontját Kondor, az mégiscsak retrospektív lesz. Hiszen míg például a nagy elődnek tartott Hammett vagy Raymond Chandler regényei esetében az író jelene egybeesett a regényidő jelenével, és a környezet, a város, a mindennapi élet keretei, a kulturális tér, az inercia-rendszer, ha úgy tetszik, kézenfekvőek voltak, nem szorultak magyarázatra, addig Kondornak meg kell magyaráznia a kort. Ez valahol célja is, hiszen ő maga is *történelmi kriminek* nevezi munkáit.¹⁰ „Ha valaki most olvas először Chandlert, akkor első kézből ismeri meg a 30-as évek Amerikáját, azon belül Los Angelesét. Chandler – más célja nem lévén – az akkori várost használta a regényeiben, így sok érdekes dolgot megtudhatunk Los Angelesről. A mai populáris szerzők ezt retrospektíve és tudatosan csinálják. Mert az embereket érdekli a múlt, érdekli, amit nem ismernek és érdeklik az olyan helyek,

9 „Olykor persze az az érzésünk támadhat, hogy Kondor Vilmos túlzott vehemenciával fog neki a magyar nyelvű, magyar környezetben játszódó hard-boiled detektívregény megteremtésének: a mára már jól ismert klisék néhol kissé monoton ismétlődése miatt a szöveg helyenként műfajparódiába hajlik.” (BÁRÁNY, I. m.)

10 RAB László, *Budapest noir a '30-as évekből*, Népszabadság 2009. július 4.

ahova nem tudnak eljutni.”¹¹ Jobban megismerjük tehát a *Budapest noir* világát, mintha valóban a ’30-as évek végén, a ’40-es évek elején íródott volna a regény, hiszen a szerző nem veszi természetesnek, hogy univerzumát ismerjük. Kondor meg akarja írni a kort, és legfőképpen meg akarja írni a várost; ez a kötetek legnagyobb erénye, egyszerűsége, egyszersmind (nem túl számos) hibájuk forrása is. Az a részletesség, amellyel a kor miliójét a nagypolitikától a korabeli vendéglátáson, a kriminalisztikai módszereken és

a zsurnalizmus működésén keresztül az alvilág megfestéséig vagy pusztán a hétköznapi élet bagatell részleteiig megfesti, egész egyszerűen lefegyverző. Ugyanakkor joggal veti a szerző szemére néhány kritikus az önuralom hiányát e tekintetben. Feltehetően olyan sok információt halmozott fel kutatásai során Kondor, hogy nem tudja nem felhasználni őket. Ez valóban megterheli a szövegeket egy adag didaxissal, szájbarágósággal, azonban azt is el kell mondanunk, hogy ez kimondottan a *Budapest noir*ra jellemző, amely egy öt részesre tervezett regényfolyamat hivatott megágyazni, mikro-

kozmoszát megteremteni; a további kötetekben ez a terhes túlírás fokozatosan eltűnik.¹²

Budapest ugyanaz, csak a villamos lett Combino

Adam LeBor szintén az Agavénál jelentkezett 2009-ben *Budapest protokoll* című regényével. A brit oknyomozó újságíró szakmájában elismert zsurnalisztának számít, olyan lapok munkatársa volt, mint a *The Times*, a

11 BÁRÁNY-VÁRI, I. m.

12 Ez a kritika sok helyütt előkerül, részletesebben kifejtik például a JAK *ImPulzus* című kritikai beszélgetés-sorozata Kondorral foglalkozó estjének résztvevői: Darabos Enikő, Dunajcsik Mátyás, Horváth Györgyi és Szegő János. A beszélgetésről a Prae.hu-n és az Irodalmi Jelen Online-on olvasható beszámoló: L. VARGA Péter, *Budapest bűnei. A magyar kemény krimi belyzete*, Prae.hu 2009. 10. 20., www.prae.hu/prae/articles.php?aid=2328; KLEIN László, *Krimiben tudós*, Irodalmi Jelen 2009. 10. 24., www.irodalmijelen.hu/?q=node/3736. A Prae.hu beszámolójában elhelyezett linkről a beszélgetés teljes hanganyaga is elérhető.

Sunday Times, a The Economist vagy éppen a The New York Times. Régóta Budapesten él, és jöllehet első fikciós művét, a hard-boiled krimi és a politikai thriller határán mozgó *Budapest protokollt* angol nyelven írta és jelentette meg elsőként, kiterjesztő értelmezésben az ő regényét is magyar krimiként olvashatjuk. Már csak azért is, mert LeBor könyve legalább annyira szól Budapestről, mint Kondor regényei. Mihelyt ezt konstatáltuk, folyamatosan merülnek fel az újabb és újabb párhuzamok (és persze innentől kezdve nem tudjuk LeBor munkáját nem a *Budapest noir*hoz képest olvasni). A főhős, Alex magyar származású, de félig angol identitású újságíró. Harmincon túli, káros szenvedélyektől nem mentes, agglegény, pimasz modorú, szakmájában profi tényfeltáró újságíró, aki intellektuális alkatát és érző szívét nyerseséggel és a modortalanság határát súroló, cinikus pimaszsággal palástolja. Az élet megoldozta keményen, erkölcsileg relativista, de az igazán fontos erkölcsi kérdésekben nem ismer alkut. Ismerős valahonnan? Hát persze, ő a 2000-es évek Gordon Zsigmondja! A brit (fél)identitás megadja a kívülállás perspektíváját Alex számára, ugyanúgy, ahogy Gordon, az Amerikát megjárt újságíró is őrzi kívülálló attitűdjét.¹³

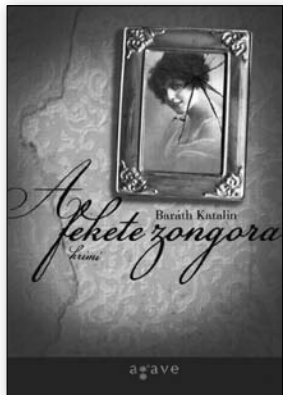
LeBor regényében a II. világháború végnapjaiban a budapesti (fiktív) Hotel Savoyban összeülő náci vezetők politikai hatalmuknak a gazdasági hatalomba történő átmentéséről tárgyalnak. Majd ugrunk hatvan évet, és a konspiráció kezd beérni. Az ország fasizálódik, senkiben sem lehet bízni, a politika szemérmetlenül összefonódik az alvilággal, és bármilyen hihetetlen, az áldatlan állapotokból való kilábalás egyetlen záloga egy talpraesett, a szíve mélyén lojális és idealista zszurnaliszta. Ez is ismerős, nemdebar? Mintha *A budapesti kém*et olvasnánk. Csak itt a villamos Combino, a sürgöny meg e-mail. A város ugyanúgy konstruált, pontosabban rekonstruált kulturális tér. LeBor, bármennyire is budapesti lakos, úgy

13 „Kondor megteremt egy sajátosan nyugatias nézőpontot az Amerikában is megfordult pesti újságíró, Gordon alakjával – ezt a »kettős nézőpontot« Szerb Antal is alkalmazza a Pendragon legendában.” BÁNKI Éva, „*A meghalni nem tudó bűn*” – *Hard-boiled-bagyomány a magyar irodalomban*, Újnautilus 2008. 09. 22., www.ujnautilus.info/?q=node/546.

látja a várost, mint a '90-es évek vadkapitalista romantikájából táplálkozó, külföldi szemszögű ábrázolások. De elsősorban nem a budapestieknek ír; érezhető, hogy külföldi közönségnek szánta regényét. Megvan benne az igény, hogy megmagyarázza, sőt egzotikussá tegye a miliót, ahol a regény játszódik, ezzel a magyarázati kényszerrel pedig még egy ponton kapcsolódik Kondor regényeihez. Ami figyelemreméltó ebben a szerencsés párhuzamban (merthogy hatással egymásra nem lehettek, ez az egyidejű megjelenésből következik, és abból a tényből, hogy LeBor hosszú évek óta dolgozik könyvén – egyszóval párhuzamos történésről van szó), hogy valamiért ez a cinikus, humoros, kurázsival teli, önpusztító, sokat megélt agglegény (aki a kemény krimik obligát alapfigurája) nagyon passzol hozzánk, magyarokhoz, ahogy a noirnak az erkölcsi szélsőségeit is jól fel lehet mutatni magyar környezetben, egész egyszerűen azért, mert ilyenek vagyunk. Ugyanazt a témát, ugyanazt az embertípust és ugyanazt a várost két író is megírta egy időben, csak Kondor régmódián, LeBor pedig a korszellemhez igazodva, több akcióval, nagyobb robajjal.

Ady kiroban, a leányszív megdobbán

Röviden szólunk meg még Baráth Katalin regényéről, *A fekete zongora*-ról. A történész végzettségű, jelenleg egy jó nevű kreatív ügynökségnél szövegíróként dolgozó szerző nemcsak azért érdekes, mert a webes kö-

zösségi alkalmazásokat kreatívan kihasználva már megjelenése előtt stabil olvasótábort épített ki regényének, és valódi közösséget tudott szervezni a kötet rajongóiból, hanem azért is, mert esetében szintén a magyar irodalom egy fehér foltja lett végre besatírozva, elismerésre méltó színvonalon.¹⁴ Baráth Katalin a krimi könnyedebb, a rejtély megfejtésének dramaturgiájára építő válfaját képviseli, és bár a fülszövegben párhuzamként állított egyik szerző (Hrabal) felemlgetése teljes félreértés, a másik párhuzam (Agatha Christie) helytállóan bizonyul.

14 Az olvasó figyelmébe ajánlom Dávid Veron (a regény főszereplője) blogját: www.afeketezongora.blogspot.com.

A századfordulás, monarchikus bájú és lassúságú kisváros életét felkavaró gyilkosságok nyomába eredő bolti eladó kisasszony, Dávid Veron (aki maga is regényt ír szabad perceiben) és Ókanizsa többi remekül kidolgozott szereplője egész egyszerűen kiáltanak a folytatásért. Az atmoszférateremtésre és a korfestésre csillagos ötöst kell adnunk, a karakterábrázolás fantáziadús és hiteles, a cselekményvezetés elegáns, és ha a nyelvi igényesség hagy is némi kívánnivalót maga után, remekül megírt, unikális darabról beszélhetünk *A fekete zongora* esetében. A lánykeblek felindult pihegése, az Ady Endre (a kor popsztárja) iránti serdülőlányos rajongás, az anakronisztikusan feminista (éppen ezért szimpatikus) jellemvonások, egyáltalán, ez a legjobb értelemben vett női nézőpont üdítően hat Kondor és LeBor macsó világa után. És bár Ady is megjelenik egy felolvasóest keretében, nyomban el is rohan saját verse fölötti megindultságában. Vigasztaljon bennünket, hogy a regényt kísérő két novella egyikében, Christie előtti főhajtásként Budapestre érkezik Hercule Poirot is.

Összességében tehát elmondható, hogy a magyar krimi körül mozgolódik valami. Baráth Katalin esetében a folytatás még kérdéses, Kondortól viszont tudjuk, hogy várhatóan további két részre rúg Gordon Zsigmond története, 1946-ban és 1956-ban látjuk még viszont. Azt is csak remélni tudjuk, hogy Kondor, LeBor és Baráth nyomán valódi kultúrája alakul ki a magyar bűnregénynek, és nemcsak felvillanás, véletlen egybeesés volt ez a néhány kötet, hanem egy tendencia kezdetét jelzik. Az mindenképpen nagy eredmény, hogy mára elmondhatjuk: vannak olyan szerzőink – és talán LeBor megbocsátja, ha tiszteletbeli magyarnak vindikálom –, akik akcentus nélkül beszélnek a bűnügyi regény nyelvét.

Apropó Kondor Vilmos: *Budapest noir* (Agave Könyvek, Budapest, 2008); Kondor Vilmos: *Bűnös Budapest* (Agave Könyvek, Budapest, 2009); Kondor Vilmos: *A budapesti kém* (Agave Könyvek, Budapest, 2010); Adam LeBor: *Budapest protokoll* (Agave Könyvek, Budapest, 2009); Baráth Katalin: *A fekete zongora* (Agave Könyvek, Budapest, 2010)

(A szerző író, kritikus)